

TOMISLAV IVANČIĆ

OVISNOST I SLOBODA

Zaklada Tomislav Ivančić
Zagreb 2023.

KAZALO

KRATICE	6
UVOD	7
I. EGZISTENCIJALNO-DUHOVNI	
PRISTUP OVISNOSTIMA	13
1. Sloboda	18
a) Analitički pogled na slobodu	18
b) Sintetički pogled na slobodu	39
2. Ovisnost	50
3. Izlaz iz ovisnosti	69
a) Biopsihosocijalno liječenje	69
b) Egzistencijalno-duhovno oslobođanje	71
II. SVETO PISMO O OVISNOSTIMA	89
III. ISTRAŽIVANJA OVISNOSTI	105
IV. ISKUSTVO OSLOBAĐANJA OD OVISNOSTI	109
1. Ovisnost o drogi i alkoholu	112
2. Ovisnost o imanju i navikama	120
3. Ovisnost o ljudima	128
a) Ovisnost o živim ljudima	128
b) Ovisnost zbog pokojnih predaka	139
c) Ovisnost zbog abortirane djece	146
4. Ovisnost o magijskim praksama	156
ZAKLJUČAK	174
LITERATURA	175

KRATICE

D	Denzinger
DH	Dignitatis humanae
GS	Gaudium et spes
LG	Lumen gentium
Trid	Tridentinum
CAN	Canon
LR	Lexikon der Religionen
LThK	Lexikon für Theologie und Kirche
RPOK	Red pristupa odraslih u kršćanstvo
BS	Bogoslovska smotra
EPIST	Epistula
DeV	Dominum et vivificantem

UVOD

Ovaj rad je pokušaj pristupa razumijevanju ovisništva s egzistencijalno-duhovnog motrišta. On se nametnuo iz spoznaja u životu. Iskustvo sa studentskih vjeronauka, rad na evangelizacijskim seminarima kao i istraživanja u Centru za duhovnu pomoć u Zagrebu, čiji sam predstojnik, donijeli su mi uvid u široki spektar ovisništava ali i u transcendentne mogućnosti oslobađanja. Ta iskustva su pokazala da je potrebno istražiti čovjekovu egzistencijalnu i duhovnu strukturu kako bi se ovisnosti dublje spoznale i ovisnicima na toj razini pomoglo.

U prvom dijelu ovog rada stoga pokušavam izreći strukturu egzistencijalno-duhovne razine čovjeka te sadržaj pojmova slobode i ovisnosti. U drugom dijelu donosim neke svetopisamske podatke o ovisnostima. U trećem pak iznosim odnos prema ovisnostima kod nas iz socioreligijskog istraživanja. U četvrtom dijelu iznosim iskustva dobivena u oslobađanju od različitih vrsta ovisnosti.

Da bi se razumjelo egzistencijalno-duhovnu strukturu i proces oslobađanja od ovisništva na toj razini, služe nam dostignuća humanističkih znanosti. S filozofske strane tražio sam objašnjenja u okvirima aristotelovsko-skolastičke i egzistencijalističke filozofije. S teološke strane temeljne podatke i saznanja uzimam iz vjere i teologije Crkve, ali sam konzultirao i rezultate istraživanja fenomenologije religija. Iskustva prisutna u ovim tekstovima, nastala tijekom dvadesetpet godina,

pomažu da se ovisnosti o drogi, alkoholu i drugim supstancama sagledaju u širem kontekstu nego se to danas čini.

Ovakav pristup je ujedno pokušaj da se otkriju mostovi između filozofije, religije, vjere Crkve i konkretnosti molitve. Bitak i egzistencija, koje očituju skolastička i egzistencijalistička filozofija, oblikuju se u vjeri Crkve u biće koje ima srce, lice i život i podrazumijevaju se pod pojmom Bog. Nepoznati i daleki Bog religijâ u kršćanskoj se objavi spoznaje kao utjelovljeni u čovjekovu konkretnu egzistenciju, čovjeku konaturalan, koji ljudsku lomnu egzistenciju stavlja u sudioništvo s Božjom egzistencijom. Molitva pak ostvaruje osobni odnos između Boga i čovjeka u duhovno-egzistencijalnom prostoru u kojem se čovjek susreće s Bogom. Molitvom čovjek "dopušta" Bogu da mu pomogne, da ga spasi, oslobodi i oživi.

Takvo građenje mostova između apstraktne filozofske spoznaje i konkretne vjere i molitve nije nepoznanica u filozofiji i teologiji. Idući za Logosom, a ne za mitom kao religije, kršćanstvo je Boga istrglo iz religija i izreklo u filozofiji, da bi nakon toga Boga filozofa izreklo kao Boga ljudi i ljubavi. Krist se nazvao istinom, a ne običajem, kaže Tertulijan. Suvremena filozofija religije otkriva korijene čovjekove religioznosti u težnji za prevladavanjem kontingencije. Satkan ne samo od materije nego i duha, čovjek nalazi dostatnost samo u neograničenom biću. Da bi izdržao relativnost svoje egzistencije, čovjeku je nužna apsolutna egzistencija. Da bi čovjek otkrio stvarnost Boga, stoje mu na raspolaganju dva puta: spekulativni i duhovni. Za spekulativni put sv. Tomi je pretpostavka ana-

logija bitka. M. Heidegger i M. Buber otkrivaju duhovni put. M. Heidegger smatra da je problem Boga zapravo pitanje "pobožnosti mišljenja". Naime, pobožnost je već određena refleksija, egzistencijalni stav pred bitkom. To znači da je pobožnost u molitvi, kao svojoj najvišoj formi, spekulativnija nego se to pretpostavljalo. M. Buber misli u istom smjeru kada kaže da je molitva, kao molba da se Bog objavi, egzistencijalno postavljeno pitanje o Bogu. E. Biser na temelju toga zaključuje da u iskustvu molitve i s njime "egzistencijalno postavljeno pitanje o Bogu postiže svoj konačni cilj".¹

Oba se puta, spekulativni i duhovni, dopunjuju. Molitva ne može bez argumentiranih dokaza o Bogu. Po njima molitva dolazi do znanja o onome što doživljava u trenutku uslišane molitve. Razumski pak dokazi o Božjoj opstojnosti traže molitvu kao svoju verifikaciju te uz njezinu pomoć stižu iznad suda o čistoj jezičnoj konvenciji i o logičnoj nužnosti mišljenja.²

Ovaj rad slijedi te tragove filozofskih i teoloških spoznaja primijenjenih na pitanja slobode i ovisnosti. Filozofske spoznaje upućuju se na sveto-pisamsku objavu da bi se u molitvi verificirale. Molitvi pak služe filozofske i biblijsko-teološke spoznaje da bi imala jasnoću kamo se uputila. Cijeli put pak služi da bi se pitanje ovisnosti prepoznalo na temeljima Božje i ljudske egzistencije. A to prepoznavanje vodi do egzistencijalnog uvida u

¹ Usp. Biser, E., *Gotteserkenntnis und Gottesfrage*, u: Kö-nig-Waldenfels, LR, Herder, 1987, str. 212-214.

² Usp. T. Ivančić, *Tko je Bog*, Teovizija, Zagreb, 2000, str. 22.

povjerenje u Boga. "Vjera je opredjeljenje za to da se u najdubljoj nutrini ljudske egzistencije nalazi nešto što ne može imati svoj temelj u vidljivu i opipljivu svijetu", kaže Ratzinger.³ "Kršćanski vjerovati znači povjeriti se smislu koji nosi mene i svijet, uzeti ga kao temelj na kojemu mogu bez straha stajati. Kršćanski vjerovati znači našu egzistenciju shvatiti kao odgovor Riječi, Logosu koji sve stvari nosi i drži. Kršćanska vjera znači opciju za to da je ono što se ne može očima vidjeti zbiljskije od onoga što se može vidjeti", kaže Ratzinger.⁴ Isus kaže da je onome koji vjeruje sve moguće.

Egzistencijalno-duhovni pristup pomaže da se ovisnost i sloboda sagledaju u cjelini čovjekova bića. Čovjek je biće u rasponu od tjelesnih do duhovnih vrednota. Gdje god se on veže, vezan je u cjelini svoje slobode. Priveže li se svojim odlukama na materijalno, cijelo je njegovo biće ovisno o tim odlukama. On je tada poput mornara koji je u stranoj zemlji pronašao neko zadovoljstvo, na nje ga se fiksirao, ne može ga se odreći te potišten gleda kako mu se osipa sve što je zaradio, kako mu brod vezan propada, a on nema snage zaploviti na široko more da bi se vratio kući. On gubi sve zbog fiksiranosti uz materijalno za koju se opredijelio i koja ga je okovala lancima ovisnosti. No, priveže li se taj čovjek na duhovne vrednote, na ljubav prema obitelji, privrženost prema domovini, na radost putovanja pučinom, bit će slobodan od nižih fiksiranosti, podići će obitelj, biti ponos domovini, umnožit će blago i spasiti brod.

³ J. Ratzinger, *Uvod u kršćanstvo*, KS, Zagreb, str. 27.

⁴ J. Ratzinger, nav. dj., str. 49-50.

Sve ovisi o tome da li se čovjek fiksirao na materijalno ili na duhovno. D. Bonhoeffer kaže da se mali duhovi bore između alternativa koje nisu njihove, dok se veliki duhovi odlučuju za velike misli. Očito je da ovisniku treba osloboditi pogled od fiksiranosti na drogu, alkohol, hazarderske igre ili fiksnu ideju usmjerujući ga na egzistencijalne prostore u njemu i na duhovne snage i ljepote. U radu s ovisnicima odlučujuće je pokazati egzistencijalnu stvarnost i dovesti do duhovnih snaga. Uvid u egzistencijalnu stvarnost vlastitog bića pokazuje mogućnost povratka u slobodu, a spoznaja duhovnih snaga i molitve vodi do Boga koji raskida ovisnosti i vodi u slobodu.

